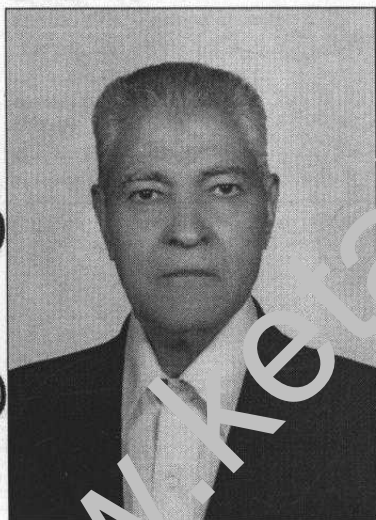

سفینه فرزانه سامانی

سروده‌ها و یادداشت‌های مصطفی سامانی نژاد (فرزانه سامانی)

با مقدمه

پروفسور سیدحسن امین

تهیه، تدوین، گزینش و ویرایش اشعار از:

حسین سامانی نژاد

سرشناسه	: سامانی نژاد، مصطفی، ۱۳۱۰-
عنوان و نام پدیدآور	: سفینه فرزنان سامانی: سروده‌ها و یادداشت‌های مصطفی سامانی نژاد (فرزنان سامانی) / تهیه، تدوین، گزینش و ویرایش اشعار از حسین سامانی نژاد؛ با مقدمه سیدحسن امین.
مشخصات نشر	: تهران: سمیع، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۴۷ص.؛ مصور(رنگی)؛ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ م.م.
شابک	: 978-600-5622-28-7
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
عنوان دیگر	: سروده‌ها و یادداشت‌های مصطفی سامانی نژاد (فرزنان سامانی).
موضوع	: شعر فارسی -- قرن ۱۴
موضوع	: Persian poetry -- 20th century
شناسه افزوده	: سامانی نژاد، حسین، ۱۳۴۴-، گردآورنده، ویراستار
شناسه افزوده	: امین، سیدحسن، ۱۳۲۷-، مقدمه‌نویس
شناسه افزوده	: Amin, Sayed Hassan
رده بندی کنگره	: ۸۳۴۸PIR
رده بندی دیویی	: ۶۲/۱۶۸
شماره کتابشناسی	: ۵۶۹۴۴

سمیع فرزنان سامانی
سروده‌ها و یادداشت‌های مصطفی سامانی نژاد (فرزنان سامانی)

- ناشر: انتشارات سمیع
- شابک: ۷-۲۸-۵۶۲۲-۶۰۰-۹۷۸
- ناظر فنی: محمد صادق پورامینی
- قطع: رقعی، تعداد صفحه: ۱۴۷
- نوبت چاپ اول، تابستان ۱۳۹۸
- شمارگان: ۱۰۰ نسخه
- قیمت: ۴۰,۰۰۰ تومان

شهری: بازار بزرگ ری - طبقه اول - پلاک ۴۵/۱

تهران: ناصرخسرو، کوچه خدابنده ۵، کوچه شهید کجوری، ساختمان صدف پ ۱۱۰
تلفن: ۵۵۹۵۳۸۰۸ - ۵۵۹۵۳۸۷۱ - تلفکس: ۳۳۹۹۶۶۹۱ - هورا: ۰۹۱۴ ۱۰۱۸۷۵۲
پست الکترونیکی: sameipub@yahoo.com پخش: ۰۹۱۴۴۷۶۴۲۳۰
حساب سیبا: ۰۳۳۶۵۱۹۷۵۰۰۰۶

حقوق چاپ محفوظ است.

فهرست مطالب

- ۹..... مقدمه و تقریظ بر دیوان شعر فرزنان سامانی
- ۱۹..... مقدمه‌ای بر اشعار پدر از زبان فرزندش
- ۳۷..... راز بیان (تحمیدیه)
- ۳۹..... اشعار آیینی
- ۴۱..... در وصف مولا علی
- ۴۲..... ولای علی (ع)
- ۴۳..... مسقط درباره ولادت علی (ع)
- ۴۵..... هدیه به مادر به مناسبت ولادت حضرت زهرا «س»
- ۴۶..... «قرآن و عترت» «مثنوی»
- ۴۹..... علی ای ولی مطلق
- ۵۰..... شعری از مرحوم پدر بزرگم حاج آقا قزاق
- ۵۳..... نوحه‌ای از مرحوم مصطفی سامانی نژاد «فران ساه می» در کودکی
- ۵۵..... در مصیبت حضرت حسین بن علی (ع)
- ۵۷..... ایضاً در مصیبت امام حسین (ع)
- ۵۸..... به مناسبت قیام سیدالشهداء حسین بن علی (ع)
- ۶۰..... در انتظار فرج امام زمان «عج»
- ۶۱..... در مدح حضرت زهرا (س)
- ۶۲..... در پاسخ جناب آقای «ابراهیم خانلار»
- ۶۳..... داستان یوسف و زلیخا
- ۶۵..... اشعاری که در سامان سروده شده

- ۶۶ اشعاری که در سامان سروده شده
- ۶۷ تضمین (تخمیس) غزلیات و قصائد استادان گذشته
- ۶۹ «تضمین غزلی از حافظ»
- ۷۱ تضمین همین غزل از مرحوم صفیر اصفهانی (ره)
- ۷۳ «ابضا تضمین غزل خواجه شیراز»
- ۷۴ تضمین شعر حافظ
- ۷۵ تضمین غزل مرحوم دهقان سامانی
- ۷۷ تضمین تثنی‌خ‌غزلی مرحوم دهقان از اخوی تیان
- ۷۹ حافظ از دیدگاه بهر یار
- ۸۰ قصیده‌ی مرحوم زاحرن سامانی
- ۸۳ استقبال از غزل رودکی در وصف پارک لاله
- ۸۴ نوحه‌ی مخمس از مرحوم (دهقان سامانی)
- ۸۵ لاله‌ی احمر
- ۸۷ مه‌سروده‌ها و وصف بزرگان، دوستان و سایان
- ۸۹ «مثنوی درباره سراینندگان شعر فارسی و به کار بستن بند آنان»
- ۹۰ به مناسبت دوازدهم اردیبهشت ماه شهادت استاد مظاهری و روز معلم
- ۹۱ به مناسبت هفته معلم
- ۹۳ در وصف اساتید دانشگاه
- ۹۵ در وصف پرفسور «سیدحسین امین»
- ۹۶ تقدیر و تشکر از جناب آقای دکتر محمد رضای رزاقی
- ۹۷ شعر اقلیمی نام کوه‌های ایران
- ۹۹ مجملی از نام کوه‌های ایران
- ۱۰۳ غزل، رباعی، قطعه و تکبیت‌ها «مفردات»

- ۱۰۵..... تکبیت‌ها «مفردات»
- ۱۰۷..... رباعیات
- ۱۱۲..... قطعه
- ۱۱۳..... قطعه در وصف حضرت مهدی موعود (عج)
- ۱۱۳..... «به مناسبت امامت مهدی موعود (عج)»
- ۱۱۴..... قطعه
- ۱۱۵..... غزل
- ۱۱۶..... مسیحه
- ۱۱۸..... بند گله
- ۱۱۹..... پشه مزاحم
- ۱۱۹..... در فصل بهار روی گویار سفر کن
- ۱۲۱..... سوگیادها
- ۱۲۳..... در فوت مادر
- ۱۲۳..... در رثای مادر
- ۱۲۴..... اشعاری از پدرم در فوت خواهرش مارا
- ۱۲۵..... به مناسبت فوت اخوی دانشمند جناب آقا تاج
- ۱۲۷..... سوگ‌نامه اخوی دانشمند جناب تیان به مناسبت اولین سالگرد
- ۱۲۸..... به مناسبت فوت ناگهانی دانی گرامی حاج آقا قطره سامانی
- ۱۲۹..... در وداع «عبدالرضا کریمی»
- ۱۳۱..... در فوت یکی از همکاران بنیاد مسکن
- ۱۳۳..... ضمائیم، عکس‌ها، تصاویر، اسناد، دست‌نوشته‌ها و دست‌خط‌ها
- ۱۴۱..... نمونه دست‌خط‌ها

مقدمه و تقریظ بر دیوان شعر فرزان سامانی

به قلم پروفسور سیدحسین امین
(مؤلف، فدا، فیلسوف، ادیب و شاعر)
استاد اسبق صاحب کرسی دانشگاه سگور کالدونان، انگلستان

۱- درآمد

کتاب حاضر، مجموعه اشعار سخنرانی‌ها و شاعر ارزشمند هم‌روزگار ما، خجسته‌یاد، روان‌شاد، مصطفی سامانی‌نژاد، متخلص به «فرزان سامانی» است و این نوشته نیز دوستانه و هفتمین مقدمه‌یی است که این بنده بر کتاب‌های مختلف اعم از آثار لاسیک مانند دیوان حافظ^۱ و معاصران مانند مشفق کاشانی^۲ نوشته‌ام.

۱. من بر چندین چاپ مختلف از دیوان حافظ، مقدمه نوشته‌ام که هر یک جداگانه همراه «زندگی‌نامه خودنوشت» ام در «سرشناسه‌ای مستقل در جلد اول «دانشنامه حافظ و حافظ‌پژوهی» به سرویراستاری استاد بهاء‌الدین خرمشاهی (تهران، انتشارات نخستان، ۱۳۹۷) به چاپ رسیده است.

۲. جلد سوم کتاب «در خلوت انس» اثر استاد مشفق کاشانی به کوشش رضا اسماعیلی با

دویست و پنجاه و ششمین مقدمه من بر «باران غزل: دیوان اشعار «محمدعلی مرادی» در پاییز ۱۳۹۷ در شمار انتشارات رایحه عترت به اهتمام مصطفی سجادی به چاپ رسید.

از جهت رعایت اصول علمی و روش تحقیق، مناسب است که در این مقدمه، در آغاز سخن، به طور عام به شناسایی سراینده این مجموعه اشعار پرداخته شود. زندگی نامه او بر قلم آید و بعد، در پی بیان کلیاتی در باب شعر و شاعری به بررسی اشعار این شاعر معاصر بررسی، معرفی و نقد شود.

۲- زندگی نامه فرزان سامانی

فرخنده یاد، مصطفی سامانی (لقب هنری و شعری) «فرزان سامانی» به سال ۱۳۰۰ در شهر سامان که خاستگاه نامداران بسیاری در عرصه شعر و ادب از جمله همان سامانی صاحب گنجینه اسرار در شعر آیینی است، به دنیا آمد. پدر او شیخ غلامحسین خادم الشریعه، از روحانیون و ائمه جماعت سامان بود که تحت و ضبط ازدواج و طلاق اهالی منطقه سامان را نیز برعهده داشت اما در حالی که مصطفی هنوز شش سال بیش نداشت، نابهنگام از دار دنیا رفت و خانواده خود را گرفتار عسرت و بی سرپرستی کرد. به قول سعدی شیرازی که من بر کلیات او نیز مقدمه‌ای مفصل نوشته‌ام:

مقدمه این بنده و جلد دوم آن که مشتمل بر شرح حال این بنده است، با مقدمه استاد سیدعلی موسوی گرمزودی به وسیله «انتشارات روزنامه اطلاعات» مکرر به چاپ رسیده است.

مرا باشد از درد طفلان خیر
که در خردی از سر بر فرتم پدر

مصطفی خادم الشریعه که بعد نام خانوادگی خود را در شناسنامه به امانی نژاد تغییر داد، به رغم آن که پدرش را در شش سالگی از دست داد توانست تحصیلات سنتی و قرآنی را در مکتب‌خانه به خوبی پشت سر بگذارد. پس از تکمیل دانش و سوادآموزی دوره مکتب زیر نظر برادر خود شایروان استاد مرتضی تبیان سامانی، تدریس در مکتب‌خانه را آغاز کرد و سرانجام بعد از تجربه‌های کاری متفاوت به خدمت سربازی رفت و در پایان آن به تهران کوچید و نخست در بخش خصوصی استخدام شد و توانست حین اشتغال به کار، با شرکت در «امتحانات متفرقه» نخست، مدرک ششم ابتدایی را (به سال ۱۳۳۴)، بعد دیپلم ادبی را (به سال ۱۳۴۵) و سپس لیسانس / کارشناسی «فقه و مبانی حقوق اسلامی» از دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران را (به سال ۱۳۴۹) به شایستگی از آن خود کند.

این بنده به خاطر دارم که خود بنده نیز که هم‌زمان با شایروان سامانی نژاد یعنی به سال ۱۳۴۵ وارد دانشکده حقوق دانشگاه تهران شدم چون تنی چند از استادانم در دانشکده حقوق (از جمله استاد میرزا محمود شهابی خراسانی و برادر کهنترش دکتر علی‌اکبر شهابی و نیز استاد سیدمحمد مشکوه بیرجندی) علاوه بر دانشکده حقوق، در دانشکده الهیات هم تدریس داشتند، به دانشکده الهیات هم سر می‌زدم و داوطلبانه اکثر هم‌زمان

با دوست شاعر از دست رفته‌مان مصطفی سامانی نژاد، از محضر افاضات بسیاری از استادان آن دانشکده استفاده می‌کردم و از جمله به طور منظم در کلاس درس «اصول فقه» زنده‌یاد استاد حاج شیخ محمدصادق محمدی حضور می‌یافتم و تقریرات او را به سبک سنتی در دفتری یادداشت کرده‌ام که آن را هنوز دارم. دیگر استادان و مدرسان فرخنده یاد مصطفی سامانی نژاد در دانشکده الهیات که من نیز توفیق استفاده از محضر ایشان را داشته‌ام عبارتند از: استاد بدیع‌الزمان فروزانفر، استاد دکتر مهدی حمیدی شیرازی، استاد جعفر مصلح، استاد دکتر ابوالقاسم گرجی، استاد سیدمحمدباقر مولوی، استاد سبزواری، استاد دکتر احمد ناظرزاده کرمانی، استاد شهید مرسی، استاد دکتر امیرحسین آریانپور و نیز استاد محمدعلی حکیم شیرازی. آن عاظم‌الزمان و اعاجیب‌دوران که من در ملازمت دوست دانشمندم استاد منوچهر صدوقی سها به درک محضر آن بزرگ نیز (هم‌چون محضر استاد علامه سیدمحمدکاظم عصار^۱ و نیز استاد حاج آقا یحیی عبادی طالقانی^۲ و استاد آقا مهدی حایری زدی^۳ و دیگران)

۱. من بنده، شرح حال علامه سیدمحمدکاظم عصار را در فصل‌نامه «مقالان» بر رسم ماه (مجله تخصصی دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران) به تفصیل تفصیل نوشتم.
 ۲. ثمره تحصیل و تلمذ ما نزد زنده‌یاد استاد حاج آقا یحیی عبادی طالقانی، نشریه علمی به قلم این بنده با عنوان «برداشتی از مشاعر ملاحظه‌درا» بود که اول بار به سال ۱۳۵۱ شماری انتشارات کانون انتشارات عابدی در تهران منتشر شد.

۳. زنده‌یاد آیت‌الله دکتر مهدی حایری زدی هم‌زمان با پدرم (استاد سیدعلینقی امین) در مدرسه سپهسالار قدیم، اسفار تدریس می‌فرمود و بنده به درس ایشان هم در آن مدرسه حاضر می‌شدم و به دلیل همین مناسبات و تعلق خاطر بود که پس از فوت ایشان، آگهی بالابندی به قیمت گزاف در صفحه اول روزنامه اطلاعات با ذکر محامد علمی و اخلاقی ایشان در ایامی که ایشان به طور جدی منتقد مبنای و ایدئولوژی نظام سیاسی وقت بودند و به طور غیررسمی از حامیان و

توفیق یافتم. رحم الله معشر الماضین.

مصطفی سامانی نژاد، علاوه بر تکمیل تحصیلات رسمی خود در دانشکده الهیات و معارف اسلامی که هم دوره‌ای‌های ایشان پس از انقلاب اسلامی (امثال جناب آقای ناطق نوری و ...) به مقامات عالیه رسیدند، با شرکت در انجمن‌های ادبی، استعداد شاعری و تمکّن ادبی خود را تقویت می‌کرد و از جمله از زمان حیات شادروان استاد محمدعلی ناصح ریاست فقید انجمن ادبی ایران، در این انجمن حضور می‌یافت. یکی از بهترین پرورش‌یافتگان انجمن ادبی ایران به زعامت و رهبری استاد ناصح، زنده‌یاد استاد مهرداد ایبستا به ده که هم سن و سال و هم دانشکده‌ی مرحوم مصطفی سامانی نژاد بود. مهرداد اوستا با نام شناسنامه‌ی محمدتقی رحمانی متولد ۱۳۰۸ بروجرد، از علمای علوم دینی بود و در دوره طلبگی که هنوز در کسوت روحانیت بود، به «شیخ رضا نحوی» (به دلیل تسلط بر صرف و نحو عربی) شهرت داشت. پس از یکم از دبیرستان‌های شبانه تهران دیپلم گرفت و بعد وارد دانشکده معقول و معقول (دانشکده الهیات و معارف اسلامی بعدی) شد و پس از اخذ مدرک کارشناسی ارشد در رشته فلسفه از آن دانشکده، از کسوت روحانیت خارج شد و در همان دانشکده به تدریس پرداخت و پس از انقلاب ۱۳۵۷ تدریس خود را در

پشتیبانان جبهه ملی به شمار می‌رفتند و لذا منزوی و مغضوب بودند، چاپ کردم. پس از آن نیز مفصل‌ترین شرح حال ایشان را در فصلنامه علمی-پژوهشی «مقالات و بررسی‌ها» (مجله تخصصی دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران) در زمان مدیریت دکتر هادی عالم‌زاده که برادرش محمدرضا عالم‌زاده عضو شورای مرکزی جبهه ملی بود، منتشر کردم.

دانشکده هنرهای زیبا و حوزه هنری نیز ادامه داد تا آن‌که در هفدهم اردیبهشت ۱۳۷۰ در شورای شعر و موسیقی وزات ارشاد در تالار وحدت بر اثر حمله قلبی از این جهان گذران درگذشت.

باری، زنده‌یاد مصطفی سامانی‌نژاد، از دوستان مهرداد اوستا در انجمن ادبی ایران بود و پس از فوت او نیز در سال‌های اخیر که مسؤلیت این انجمن به گردن این بنده افتاد، در نشست‌های عمومی انجمن شرکت می‌کرد و من با وی شاهدی که این سخنور عزیز و شاعر گرامی با ارائه و قرائت اشعارش به میر مهرداد سروده (اخوانیه)‌هایش برای دوستان از جمله این بنده مورد تمجید و استقبال حاضران در انجمن قرار می‌گرفت؛ چنان‌که خود به خود به غرض از سروده‌یی که برای این بنده سروده است و آن را در تاریخ ۱۳۸۶ به من ۱۳۸۶ در انجمن ادبی ایران قرائت کرده و مورد توجه اعضای انجمن قرار گرفته، یاد کرده است.

در این جا شایسته است که ضمن شرح حال زنده‌یاد مصطفی سامانی‌نژاد (فرزان سامانی) اشارتی کنم به برادر دانشورش، استاد مرتضی تبیان سامانی که از دانش‌آموختگان حوزه‌های علمیه استهبان، مشهد و تهران بوده است. او در حوزه اصفهان نزد بزرگانی مانند حاج آقا رحیم ارباب، حاج آقا حسین خادمی، شیخ علی قدیری کفرانی و ... در حوزه مشهد نزد میرزا محمد تقی ادیب نیشابوری (معروف به ادیب دوم) و در تهران نزد استادان بزرگ این حوزه تحصیل کرده است که از حسن اتفاق این بنده ناقابل نیز سعادت درک محضر تعدادی از این بزرگان علم و

معرفت را داشته‌ام مانند علامه سیدمحمدکاظم عصار تهرانی، آیت الله سیدابوالحسن رفیعی قزوینی و دیگران. جالب آن‌که مرحوم استاد مرتضی تبیان سامانی طبع شعر نیز داشته است و مجموعه اشعار او با عنوان «سفینه تبیان» به چاپ رسیده است.^۱

۱- شعر و شاعری

هنر شعر، یکی از هنرهای هفت‌گانه است و مردم ایران، شاعرانه‌ترین ملل جهان اند. در تعریف ادبی «کلام موزون مقفی» و در تعریف منطقی «کلام محیی» (یعنی خیال‌انگیز و رؤیایی) است. اما هیچ‌یک از این دو تعریف قدیمی، به فراوانی خود قداما، جامع و مانع نیست، یعنی نه جامع همه افراد است و نه مانع همه اشعار.

آنچه مسلم است آثار ارائه شده در مجموعه حاضر، با لحاظ تعریف ادبی که در سنت فرهنگی ما مسبق به دست آمده است، مشمول تعریف شعر برای مخاطبان و خوانندگان پارسی زبان واقع می‌شود. به ویژه که به رغم آن‌که از جهت کمیت چندان زیاد نیست از جهت کیفیت دارای تنوع قالبی و شکلی و نیز مفهومی و محتوایی زیادی است؛ به این ترتیب هیچ‌یک از جهت قالب هم غزل است، هم قصیده، هم مثنوی، هم کتبه، هم رباعی، هم سه‌بیتی، هم تک‌بیت. مثلاً قطعه «کوه‌های ایران» در قالب مثنوی است، آن هم مثنوی بلند به مطلع:

۱. تبیان سامانی، مرتضی، سفینه تبیان، گزینش، تصحیح و افزوده‌ها از احمد رحیم‌خانی سامانی. تهران، انتشارات سامان دانش، ۱۳۹۴

گر بخواهی نام کوهی را تو در ایران زمین
شمه‌ای از نام آن‌ها را در این اشعار، بین

اما در قالب غزل، اثری زیبا به مطلع زیر نمونه‌یی از غزلیات این شاعر است:

تا چند کشم هجر تو ای ماه دل‌آرا
لطفی کن و یک لحظه به دست آر دل ما را

شعری اخلاقی در قالب قطعه چنین سروده شده است:

حیوانان در جنگ دیو و ددفتادی
ترس کسی طاقت پیکار باشد

در قالب سه‌بیتی، شعر «وصف استادان»، تک‌بیت‌های متعدد، قصاید، تخمیس‌ها و رباعیات هم در این سبک دیده می‌شود. برای مثال تضمین غزلیاتی از حافظ، دهقان سامانی، صفیر اصفهانی، تیان سامانی و ... از جهت ژانر و گونه شعری نیز کتاب حاضر سؤالی چشمگیر دارد. مثلاً، شعر تحمیدیه به مطلع زیر:

ملکا پرتو رخسار تو در سر دارم
عشق آن چهره پرنور مکرر دارم

اشعار آیینی برای پیامبر اسلام، امام علی، حضرت زهرا، امام حسین و دیگر پیشوایان و معصومان شیعه، مثل این شعر در چهارده بیت برای چهارده معصوم:

هرکه مهر شیر یزدان، ساقی کوثر ندارد
عزت و قدر و شرف، در عرصه محشر ندارد

مست از می ولای علی شد چو مصطفی
صبرش نماند و راز دلش گشت برملا

زنده‌یاد سادات نژاد، مهر سروده‌ها، اخوانیات، ماده تاریخ‌ها، سوگیادها، و شعر سگ قدسای متعددی هم دارد که شامل مشاهیر این عصر از شهید مرتضی مطهری گرفته تا برادر دانشورش تبیان سامانی می‌شود. یکی از این مهر سروده‌ها که در حقیقت صاحب این قلم سروده شده است، موضوع مقاله‌ی به قلم این بنده در فصلنامه «هنرپو» (سال هفدهم، شماره شصت و پنجم، زمستان ۱۳۹۷، صص ۳۱-۳۲) است که نسخه‌ی از آن را در بیستم دی ماه ۱۳۹۷ در انجمن ادبی ایران به فرزند برومند این شاعر، جناب آقای حسین سامانی نژاد تقدیم داشتم.

۴- سخن پایانی

در خاتمه، به نوبت ناقابل خویش، در مقام یکی از اهل عالم ربانی، از جناب آقای سامانی نژاد و همه عزیزانی که در کار گردآوری چاپ و نشر این کتاب قبول زحمت و تشریک مساعی کرده‌اند، تشکر و تقدیر می‌کنم و برای سراینده این اشعار علو درجات و برای بازماندگان و خانواده‌های وابسته دل‌آرامی و سعادت و برای خوانندگان این اثر، اوقات

خوش و فرصت مطالعه بی دغدغه آروز دارم و از این که به دلیل مشغله بسیار، موفق نشدم قضیه یوسف و زلیخای سروده این شاعر بزرگوار را تکمیل و تتمیم کنم، احساس غبن می‌کنم.

سید امیرحسین امین
تهران - ۲۴ دی ۱۳۹۷

www.ketab.ir